

Neft sənayesi azərbaycanlı qadın rəssamın yaradıcılığında

Həmida Süleymanova

Azərbaycan Dövlət Rəsm Qalereyası "Elmi araşdırma və innovasiya" şöbəsinin böyük elmi işçisi

O, küləklər və qasırgılar arasında lapalanan dənizə işləməyə gedən ilk azərbaycanlı qadın idi. Elə bu cəsarət və fədakarlığı ilə hər kəsi heyranlandırmayı bacarmışdı.

Bəli, söhbət 23 iyul 1916-cı il tarixində Bakının Mərdəkan kəndində sənətkar ailəsində doğulan Azərbaycanın Xalq rəssamı Maral xanım Rəhmanzadədən gedir. O, ilk öncə öz istedadını, rəssamlıq qabiliyyətini inkişaf etdirmək üçün 1930-cü ildə karikaturacı rəssam Əziz Əzimzadənin adını daşıyan İncəsənət məktəbinə, sonra isə təhsilini daha da təkmilləşdirmək məqsədilə V.I.Surikov adına İncəsənət İnstitutuna daxil olur.

Baxmayaraq ki, həmin dövrdə qadınların ölkədən kənar təhsil alması birmanalı mənfəi qarşılanırdı, ancaq tale elə gətirir ki, qızını Səttar Bəhlulzadəyə tapşıran ata böyük cəsarət göstərərək Maral xanıma təhsil almaq üçün icazə verir.

Rəssamın böyüdüüyü mühit dəyişən zaman mühitinə uyğunlaşmağı tələb edirdi, daha sonra təhsil aldığı məktəb və müəllimlərin onun gələcək taleyini və şəxsiyyət kimi yetişməsinə böyük təsir göstərirdilər.

Maral Rəhmanzadə fərqli zamanlarda müxtəlif mövzularda müraciət etmiş, müxtəlif texnikaları sınımış, qrafika sahəsində çoxsaylı əsərləri ilə naili Azərbaycan təsviri sənətinə, hətta dünya irsinə nadir miras qoymuşdur.

XIX əsrin sonu – XX əsrin əvvəlləri neft bumundan sonra yenilik axtarışında olan yaradıcı insanlar bu mövzuya müraciət etməkdən çəkinməmişdilər. Heç təsadüfi deyil ki, məhz Maral Rəhmanzadənin bir çox neft silsilə əsərləri bu axtarışlar nəticəsində meydana gəlmişdir. Qadın nəciyyəli, incəliyini ağır neftçi əməyinə dəyişmək, onların yaşantılarını yaşamaq, obrazlı ifadə etmək həmin lövhələri kətana köçürmək olduqca məşəqətli idi. O, saatlarla əzmkar neftçilərin gündəlik əməyini müşahidə edir, müxtəlif texnikalarda etüdlər, sulu boya ilə rəsmlər işləyir, onlarla eyni şəraitdə yaşayıb eyni həyat şərtlərini paylaşaraq şəhərin yeni sakininə çevrilirdi.

Tanınmış fırça ustası "Neft çıxaran qurğu", "Dənizdə buruqlar" ("Neft" silsiləsindən), "Dənizin körpü, kran və gəmilər fonunda görünüşü", "Fırtına zamanı", "Estakada", "Günəşin şüaları, Xəzərin sərvətləri", "Körpünün yanında" ("Neft Dağları" silsiləsindən) lövhələrində estakadaları, neft çanlarını, maddələri, neftin çıxarılması səhnələrinin obrazlı ifadəsinə nail olmuşdur.

1940-cı ildə "Fəvvarə" avtolitoqrafiya nümunəsində isə neft yağığında baş verən fontan qarşısında təbiətin ecazkar məzərinə

Maral Rəhmanzadə

təaccüblə tamaşa edən neftçilərin nəci obrazını yaradır. "Neft" silsiləsindən "Tanker dənizə çıxır" qrafik əsərində qədim şəhərin ahətasından boylanın Qız Qalası, Xəzərin sakit manzarası ilə birlikdə XX əsrin 40-cı illərinin bədiiləşdirilmiş görüntüsünü çılpaqlığı ilə gözlərimiz önünə sədir.

Bəzən rəssam ucalan neft buruqlarını, lapalanan dənizin ortasında möhkəm dayanan dirəkləri insan şüurunun təsəvvür edə bilmədiyi obyektləri yaradıcı təxəyyül ilə ifadə etməyə çalışır. Neftçi əməyini qəhrmanlaşdırır, sərt industrial mənzərəni romantikləşdirir.

"Neft" silsiləsinin növbəti avtolitoqrafiya nümunəsi "Neft çıxaran qurğu", "Dənizdə buruqlar" əsərləri neft və qaz sənayesində geniş tətbiq olunan bir çox texnoloji proseslərin, maşın və mexanizmlərin əzəmətinə nümayiş etdirir. Sərt industrial mənzərəni nəciyyəli, lirik əhvali-ruhiyyədə poetikliyi ilə səciyyələnən olduqca maraqlı, tutumlu əsərlərin təsvirinə nail olurdu.

Maral Rəhmanzadə "Fəhlə rayonu", "Fəhlələr katerdə", "Estakadanın altında", "Gəmidə", "Növbəyə" lövhələri ilə fəhlələrin gündəlik yaşayışını, adı iş günlərinin müşahidəsini, Xəzərin romantik mənzərələrini, göy üzünə boylanın buruqların, insan və təbiətin harmoniyasını, onların bir-birinə qovuşması anını əbədiləşdirirdi. "Növbəyə" adlı əsəri tamaşaçıni özünə cəlb edən enerjisi, xüsusi kompozisiya və rəng həlli ilə diqqət çəkir. Kompozisiyanın mərkəzində təsvir olunan qəhrəmanlar zaman-zaman insanı heyətləndirir. Seyrci Xəzərin təəssüratını, bir-birini əvəzləyən insanların hərəkətini, xəfif əsan küləyin mehini duymağa, onları hiss etməyə səy göstərir. Soyudqan əllərinin ciblərində gizlədən obrazların üzərindəki qətiyyətli inam şücaətli görünüşlərini tamamlayır. Müəllif sözügedən nümunə ilə rəsin bütün qanunauyğunluqlarını ustalıqla təqdimatla yanaşı, dinamik, bir o qədər də melonxolik rəng həlləndən peşəkarcasına bəhərlənmişdir. Bu qrafik nümunə litotqrafiya texnikası ilə işlənmiş və öz bədii həllinə görə realistdir.

Mavi Xəzərin köksündə salınan "Neft Daşları" yatağında, polad dirəklər üzərində əfsanəvi bir məkanın – yeni qəsəbənin

bünövrəsinin qoyulması rəssamı heyətləndirir, onun enerjisini katana köçürməyə həvəsləndirir.

Tanınmış fırça ustası gərgin axtarılarının nəticəsi kimi "Neft Daşları" silsiləsini yaratmağa müvəffəq olur. Həmin silsiləyə daxil olan "Fırtına zamanı", "Estakada", "Günəş şüaları", "Xəzərin sərvətləri", "Aylı gecə", "Körpünün yanında" və s. qrafika nümunələrində bəzən insan və çoxqun dəniz qarşılaşdırılır, bu mübarizə fonunda şəhərin lirik görünüşü canlanır.

Maral Rəhmanzadənin 1957-ci ildə Moskvada nəşr olunan "Bizim Xəzərdə" adlı avtolitoqrafiya seriyası da neftçilərə həsr olunmuş unikal arxivlərdəndir.

Bununla yanaşı, rəssamın dəstxatına aid 1956-1957-ci illərdə işlədiyi "Estakadaya körpü", "Estakadada avtokran", "Estakadada", "Açıq dənizdə neft mədəni", "Su basmış gəmilərdə" kimi sulu boya nümunələrində Neft Bakısı üçün səciyyəvi olan sənaye mənzərəsinə – dənizi yarıb keçən polad estakadalar, onların dinamikası, nəhəng dəmir konstruksiyaların hərəkəti səma fonunda təsvirlənib.

Maral Rəhmanzadə çoxillik yaradıcılığında neft silsilələri ilə yanaşı, digər qrafik və rəngkarlıq əsərlərində ümumiləşdirilmiş Azərbaycanın bədii obrazını yaratmağa nail olmuşdur. Bu bəşəri mirasə tamaşa etdikcə keçmiş qayıdır, gələcək haqqında qəyği və illüziyalara qapılmadan səbah üçün mübarizəyə can atırsan... ♦

Ədəbiyyat:

1. Maral Rəhmanzadə. Xalq Bank. 2011.
2. Maral Rəhmanzadə. Sərvət.Bakı. 2013.
3. <http://socarplus.az/az/article/66/%EF%BF%BDdeniz-nefti%EF%BF%BD-maral-rehmanzade>
4. http://infosourceazgallery.az/arts/view_artifact/275/36/

Резюме

В этой статье исследуется нефтяная тема в творчестве Марал Рəхманзадə, первой азербайджанской женщины, получившей профессиональное образование в области живописи. Тема нефтяников в работах художницы отличается особой романтикой.

Ключевые слова: картина, нефть, азербайджанская женщина, графика.

Summary

This article is about the oil theme in the creativity of the Maral Rəhmanzadəh, The first Azerbaijani woman who received professional painting education. The romanticism of oil worker's labor is felt in the artist's works.

Key words: painting, oil, Azerbaijani woman, graphic.